

УДК 502.7:330.341

Н. В. Трусова,
д. е. н., професор,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9773-4534>

І. В. Свиноус,
д. е. н., професор, Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0346-1596>

Н. М. Присяжнюк,
к. вет. н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4737-0143>

Ю. В. Федорук,
к. с.-г. н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3921-7955>

Н. М. Федорук,
к. с.-г. н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9683-8785>

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.23.16

ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ТА ДОХОДІВ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК СКЛАДОВОЇ БІОСИСТЕМИ УКРАЇНИ

N. Trusova,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University, Zaporizhzhia, Ukraine
I. Svyynous,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine
N. Prysiazhniuk,
PhD in Veterinary Sciences, Associate Professor, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine
Yu. Fedoruk,
PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine
N. Fedoruk,
PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

FORMATION OF COSTS AND RETURNS OF THE HUNTING AS A COMPONENT OF THE BIOSYSTEM OF UKRAINE

В статті розглянуто умови формування витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми України. Представлено гранично допустиму величину використання та надходження коштів підприємств мисливського господарства від користування мисливських угідь, розведення дичини та охорони тварин для забезпечення їх прибутковості. Обґрунтовано, що використання різнобічних методів індикативного аналізу витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми України за сукупністю процесів функціонування ресурсної компоненти мисливського фонду дозволяє поєднувати економічні, екологічні та соціальні складові окремих секторів мисливської галузі із оцінкою взаємозалежних показників та факторів, що неї впливають. Доведено, що витратний та дохідний підходи визначають загальну сукупність залучених та витрачених ресурсів в господарський обіг суб'єктів мисливського господарства для кількісного та якісного поновлення мисливських угідь та охорону різних видів тварин. Вартісно-ресурсна компонента поєднує витрати на освоєння мисливських угідь та дохід від їх користування, забезпечуючи більш ефективну економічну оцінку їх безпечного використання. Сформовано оптимальну щільність основних видів мисливських тварин, залежно від середнього класу бонітету лісомисливського регіону. Обґрунтовано норми вилучення окремих видів мисливських тварин при оптимальній їх чисельності в лісомисливських регіонах

України. Згруповано витрати та надходження від ведення мисливського господарства с середньому на один лісомисливський регіон України. Визначено зміни в частках витрат на охорону, відтворення, облік диких тварин та впорядкування мисливських угідь в Україні. Встановлено допустимі норми використання (відстрілу, відлову) окремих видів мисливських тварин в лісомисливських регіонах України. Визначено величину вартісно-ресурсної компоненти, як складової біосистеми країни, що має пряму залежність між надходженням коштів від користування мисливських угідь та розподілом витрат на їх експлуатацію, як об'єктів життєздатності мисливської галузі.

The article examines the conditions of the formation of costs and revenues of the hunting as a component of the biosystem of Ukraine. The maximum allowable value of the use and income of hunting enterprises from the use of hunting grounds, game breeding and animal protection to ensure their profitability is presented. It is substantiated that the use of versatile methods of indicative analysis of the costs and revenues of the hunting as a component of the biosystem of Ukraine based on the totality of the processes of functioning of the resource component of the hunting fund allows combining the economic, ecological and social components of individual sectors of the hunting industry with the assessment of interdependent indicators and factors affecting it. It has been proven that cost and revenue approaches determine the total set of resources involved and spent in the economic cycle of the subjects of the hunting for the quantitative and qualitative renewal of hunting grounds and the protection of various species of animals. The cost-resource component combines the costs of development of hunting grounds and income from their use, providing a more effective economic assessment of their safe use. The optimal density of the main species of hunting animals was formed, depending on the average rating class of the forest hunting region. The rules for removing certain species of hunting animals at their optimal number in the forest hunting regions of Ukraine are substantiated. Costs and income from hunting are grouped with an average of one forest-hunting region of Ukraine. Changes in the shares of costs for protection, reproduction, registration of wild animals and regulation of hunting grounds in Ukraine were determined. Permissible norms for the use (shooting, catching) of certain types of hunting animals in the forest-hunting regions of Ukraine have been established. The value of the value-resource component, as a component of the biosystem of the country, has been determined, which has a direct relationship between the receipt of funds from the use of hunting grounds and the distribution of costs for their exploitation, as objects of the viability of the hunting industry.

Ключові слова: витрати, доходи, мисливські угіддя, мисливське господарство, дикі тварини, біорізноманіття, охорона тварин.

Key words: costs, returns, hunting grounds, hunting, wild animals, biodiversity, animal protection.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Подолання негативних кризових явищ, які сьогодні мають місце в економіці України, можливе лише за умови узгодження екологічних, економічних, соціальних, політичних, культурних та інших суспільних потреб країни й належного ресурсного забезпечення її галузей. Імплементация детермінант витратно-доходної політики мисливського господарства, яке функціонує при нестабільній економічній ситуації в державі та при дисбалансі фінансового забезпечення даної галузі зумовлена, по-перше, недосконалістю розподілу функцій державного управління, а по-друге — недостатньою модернізацією державної політики мисливської галузі на тимчасово окупованих територіях України, що спонукає до використання належної охорони мисливських угідь.

Неефективне впорядкування мисливських угідь, непродуктивне функціонування мисливського господарства, за відсутності збалансованої структури витрат на охорону заходи із державного мисливського фонду призводять

до скорочення дичерозведення. Така ситуація, в свою чергу, призводить до зменшення біологічного різноманіття мисливських тварин, загрози мисливської галузі як природного комплексу в цілому. При цьому, принципового значення набувають програми державної фінансової допомоги щодо покриття витрат на користування мисливських угідь, охорону тварин та збереження дичини, а також визнання інтересів підприємств мисливського господарства на державному рівні, оскільки в Україні для їх функціонування існують всі необхідні об'єктивні передумови, а саме: географічне положення, кліматичні й природні ландшафти, біологічне різноманіття тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Мисливське господарство, як особлива галузь економіки, невід'ємна частина природокористування, має використовувати увесь функціонал тваринних ресурсів і водночас займатись їх відтворенням та охороною, вмішувати в собі

тріаду складових елементів концепції сталого розвитку та забезпечувати екологічні (збереження біорозмаїття), соціальні (рекреаційні та естетичні потреби) та економічні (послуги та ресурси для подальшої економічної діяльності) функції. Провідний внесок у процес формування витрат та доходів від ведення мисливського господарства на регіональному рівні, а також вивченні кількісних та якісних змін у відтворенні ресурсного потенціалу галузі досліджували такі вчені, як Ф. Ачард, Х. Єва, Х-Дж. Стібіг, П. Майо, Дж. Гальєго, Т. Річардс, Дж.-П. Малінгро [1], Н. Березіна [3], В. Бондаренко, А. Дейнека, В. Бурмас, П. Хоєцький, В. Ходзінський [4], Брей, Е. Елліс, Н. Арміхо-Канто, К. Бек [5], Т. Яворська, В. Лисенко, О. Соболевська, В. Апостолов, І. Агеєва [16]. Проблема державного регулювання витратно-доходної політики мисливського господарства при трансформації економіки та безпеки його розвитку присвячено роботи таких авторів, як: Р. Чоудхурі [6], Р. Эверс, А. Родригес [7], О. Фурдичко [8], М. Хвесик., О. Шубалий, Н. Василик [10].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження присвячено формуванню витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми країни, із врахуванням гранично допустимої величини ресурсної компоненти на використання та надходження коштів від експлуатації мисливських угідь.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Основою функціонування суб'єктів мисливського господарства є використання мисливських угідь, розведенням дичини, охорона тварин від браконьєрів і збереження необхідних типів осель. У межах правового та фінансового поля, суб'єкти мисливського господарства, розвивають культуру полювання та трофейної справи, беруть участь у соціально відповідальних заходах, несуть відповідальність за свої вчинки перед іншими господарськими суб'єктами (орендодавцями, сусідніми господарствами, в тому числі сільськогосподарськими) та отримують економічну перевагу від користування мисливських угідь, і таким чином, збільшують кількість дичини, забезпечуючи економічні стимули і зобов'язання від ведення своєї діяльності.

Використання різнобічних методів індикативного аналізу витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми країни за сукупністю процесів функціонування ресурсної компоненти мисливського фонду дозволяє поєднувати економічні, екологічні та соціальні скла-

дові окремих секторів мисливської галузі із оцінкою взаємозалежних показників та факторів, що неї впливають. В нашому випадку, необхідним є визначення не тільки поточного рівня витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми країни, а й потенційної динаміки природно-ресурсного потенціалу для формування модельної конструкції витрат та доходів від користування мисливськими угіддями, розведення дичини, охорони тварин від браконьєрів і збереження необхідних типів осель за різних подій їх виникнення.

Сукупність дій, що зупиняють негативні процеси збільшення витратних ресурсів як факторів нівелювання розвитку мисливського господарства в межах економічних, соціальних, природних, сировинних, земельних та рекреаційних компонент, підтверджує багатофакторна модель раціонального природокористування, яка включає [8]: "нульовий рівень" споживання природних ресурсів; відповідність антропогенного навантаження природно-ресурсному потенціалові регіону, що мають мисливські угіддя; збереження просторової цілісності мисливського фонду як природної системи; збереження природно обумовленого кругообігу речовин; погодження виробничого і природного ритмів; пріоритетність екологічної оптимальності при визначенні економічної ефективності природокористування.

Для досягнення стану збалансування витратно-доходних компонент та стабілізації розвитку мисливського господарства як складової біосистеми країни необхідна низка передумов: політична система, здатна забезпечити участь широкого кола громадськості у прийнятті рішень; економічна система, що могла б забезпечити розширене відтворення мисливських угідь, розведенням дичини, охорона тварин від браконьєрів; соціальна система, здатна забезпечити зняття напружень, що виникають за умов негармонійного розвитку мисливського господарства; система ефективного відтворення дичини та тварин, зорієнтованого на збереження еколого-ресурсної бази суб'єктів мисливського господарства; міжнародна система, що сприяла б усталеності торговельних та фінансових зв'язків [9].

При цьому, витратний та дохідний підходи визначають загальну сукупність компонент щодо витрат праці на освоєння, розвідку, залучення в господарський обіг суб'єктів мисливської галузі кількісного та якісного поновлення матеріальних ресурсів, а також надходження коштів на відтворення мисливських угідь та на охорону різних видів тварин. Крім того,

вартісно-ресурсна компонента при визначенні вартості мисливських угідь поєднує витрати на їх освоєння та дохід від користування, забезпечуючи таким чином більш ефективну економічну оцінку їх безпечного використання. В межах результативного підходу вартість угідь мисливського господарства є економічним ефектом суб'єктів, одержаного від їх експлуатації. Дохід від використання мисливських угідь може бути як прямим, так і непрямим, що дуже складно оцінити. Водночас, мисливські угіддя, як ресурс, що не використовується, відповідно до цього підходу не має вартості, хоча може бути затребуваний у майбутньому [13].

В межах відтворювального підходу сукупність природних ресурсів, які включені до мисливського фонду країни на певній території та стан навколишнього середовища розглядаються як відправний рівень їх використання, що передбачає відновлення якості та кількості мисливських угідь, враховуючи безпеку навколишнього середовища. Вартість природного ресурсу мисливського фонду в цьому випадку визначається як сукупність витрат, необхідних для відтворення або компенсації втрат мисливських угідь, природного біорізноманіття та рідкісних видів тварин та території, що охороняється [11].

В основі економічної оцінки дохідних компонент до користування мисливськими угіддями, як природним ресурсом, для розведення дичини та охорони тварин закладається концепція "готовності платити", відповідно до якої вартість певного екологічного блага включає ринкову вартість і додаткову вигоду споживача, за допомогою використання методів заснованих на: ринковій оцінці; ренті; витратному підході; альтернативній вартості; загальній економічній цінності [12]. При ринковій оцінці витратно-доходних компонент до користування мисливськими угіддями, як природним ресурсом, що спрямований на розведення дичини та охорони тварин, формується ціна (співвідношення ринкового попиту та пропозиції), без обліку зовнішніх витрат суспільства. Крім того, така ціна ресурсу є заниженою в порівнянні з дійсними витратами.

Рентний підхід заснований на концепції унікальності та обмеженості площі мисливських угідь, як природного ресурсу, який оцінюється наступним чином:

$$P = \frac{R}{r} \quad (1),$$

де P — ціна мисливських угідь, як природного ресурсу; r — величина річної ренти; R — коефіцієнт дисконтування.

При витратному підході базою для розрахунку ціни мисливських угідь, як природного ресурсу є витрати, пов'язані з користуванням і відновленням ресурсу для розведення дичини та охорони тварин. Вартість відтворення мисливських угідь включає потенційні витрати, необхідні для заміщення дичини та охорони на цій території тварин, враховуючи втрати при ушкодженні природного ресурсу. Відповідно, концепція альтернативної вартості дозволяє оцінити витратно-ресурсні дестимулятори та стимулятори від користування мисливськими угіддями, як природного об'єкта, за заниженою ринковою вартістю (за допомогою розрахунку упущеної вигоди), яку за сприятливих умов можна було б потенційно використати на інші цілі (наприклад, альтернативна вартість заповідника — неохоронені прибутки від реалізації деревини, вилову тварин тощо) [11].

Проте, комплексний підхід до оцінки витратно-доходних компонент користування мисливськими угіддями для розведення дичини та охорони тварин від браконьєрства, в якості природного об'єкта, застосовує концепцію загальної економічної цінності. При її використанні враховуються ресурсні та асиміляційні (відбудовні) функції природного середовища. Тобто, загальна економічна цінність природного об'єкта включає: вартість використання, яка складається з: прямої вартості використання; непрямой вартості використання; вартості відкладеної альтернативи; вартість невикористання (вартість існування). Вартість використання мисливських угідь характеризує споживчу вартість природного об'єкта [11].

Отже, пряма вартість використання уможливує отримання економічного ефекту (прибутку), одержаного при експлуатації природного об'єкта або споживання природного ресурсу; непряма вартість використання — прибутки від використання природного об'єкта, що виникають у глобальному масштабі (наприклад, формування природного біорізноманіття та рідкісних видів тварин та території, водорегульовальні функції). Водночас, вартість відкладеної альтернативи уособлює в собі вартість консервації природного ресурсу для майбутнього використання мисливських угідь та оцінюється як сума прямої та непрямой вартості використання. Вартість невикористання — вартість рекреаційної здатності мисливських угідь в природному середовищі. До цього слід додати врахування синергетичного ефекту від збереження мисливських угідь для розведення дичини та охорони тварин, як реальних та потенційних ресурсів [15].

Експлуатаційна та захисна цінність мисливських ресурсів визначається виходячи з сумарного рентного доходу мисливських угідь, одержаного в результаті використання мисливського фонду. Оцінка мисливських угідь також може бути визначена дохідним підходом. Для таких цілей найбільш вживаним методом капіталізації потенційного чистого доходу від їх експлуатації:

$$S_0 = \frac{D + F - Z_0}{r} \quad (2),$$

де S_0 — вартісна оцінка мисливських угідь; D — дохід від ведення мисливського господарства, наприклад від розміщення мисливців, надання різних послуг; F — дохід від використання мисливських угідь; Z_0 — витрати на ведення мисливського господарства, охорону і відтворення мисливських тварин, включаючи біотехнічні заходи, облікові роботи, охотоустрійства; r — коефіцієнт капіталізації для землі (ставка дисконтування).

При обмежених термінах одержання доходів, наприклад при наданні ділянок мисливського фонду в оренду для цілей ведення мисливського господарства, можуть застосовуватися формули, що дозволяють визначати справжню вартість майбутніх щорічних доходів, які обмежені заданим числом років.

Суб'єкти мисливського господарства, які здійснює комерційне добування мисливських тварин, одержують дохід від даної продукції. При цьому, витрати на добування мисливських тварин та ведення мисливського господарства, включають витрати на біотехнічні та інші охоронні і відтворювальні заходи. Тому, основою для обчислення величини доходу від використання мисливських угідь є показник біологічно допустимої продуктивності угідь, тобто який характеризує потенційний вихід продукції при дотриманні норм добування тварин. Норма видобутку визначає кількість тварин, що може бути відстріляною або вилучено з природного місця існування без підриву відтворювальних здібностей популяції. Вони зазвичай близькі до річного приросту популяції.

Суб'єкти, які мають великі та невеликі земельні ділянки мисливських угідь, зараховують їх як мінімальна одиниця для утворення мисливського господарства, формують ресурсні компоненти за засадах нормативів можливого та фактичного видобутку диких тварин (нормативи відстрілу). При цьому, собівартість продукції, яка закладена в загальну вартість, одержуваної від копитних видів тварин, враховує вікову структуру популяції і кількість молод-

няка, середня вага якого менше ваги дорослої особини. Витрати на ведення мисливського господарства, включаючи біотехнічні, охоронні та відтворювальні заходи, встановлюються з відомчих джерел за фактичним рівнем [11].

Розрахунковий рівень плати за надання права користування ресурсами мисливської фауни (вартість ліцензії, відстрільної картки) визначається на основі собівартості заходів щодо охорони, утримання та відтворення однієї тварини мисливської фауни певного виду з урахуванням нормативного прибутку мисливських господарств [14].

Нормативний (нормальний) прибуток суб'єктів мисливського господарства встановлюється у відсотках до поточних витрат на охорону та відтворення однієї тварини мисливської фауни на рівні, який не перевищує офіційну облікову ставку НБУ. Видатки при експлуатації мисливських угідь визначаються на одну калькуляційну одиницю (тварину мисливської фауни) на підставі Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України за наступними статтями: організація мисливського господарства (впорядкування мисливських угідь та періодична їх інвентаризація); витрати на біотехнічні заходи; адміністративні видатки (витрати на охорону мисливських угідь і ресурсів мисливської фауни, утримання керівництва та інших категорій працюючих); спеціальний відстріл (відлов) диких тварин, обробка, збереження і реалізація продукції полювання; розселення і акліматизація цінних видів мисливської фауни, напівштучне її утримання, племінна робота тощо; запобігання шкоди, що може спричинитися мисливській фауні (відстріл хижаків, бродячих собак тощо); покриття збитку, що спричиняється дикими тваринами сільському і лісовому господарству (втрат деревини та зниження її якості; витрат на вирубаня пошкоджених насаджень та повторне створення лісових культур і проведення рубок догляду до віку пошкоджених, знищених насаджень тощо); запобігання шкоди, що може спричинитися дикими тваринами (охорона насаджень і сільськогосподарських посівів, обгороджування ділянок, придбання і застосування відлякуючих речовин тощо); плата за користування природними ресурсами; кінологічні витрати (розведення, утримання та натаскування мисливських собак); капітальне будівництво і ремонт (мисливські будиночки, укриття, стрільбища тощо); придбання обладнання, мисливського спорядження, набоїв, малоцінного інвентарю тощо; наукова робота;

транспортні витрати; витрати по власній діяльності та інші витрати [11; 14]. Розподіл вищезгаданих витрат здійснюється за видами мисливських тварин (лось, олень, козуля, кабан). У випадку, коли неможливо рівнозначно визначити, яким тваринам належать відповідні видатки, вони розподіляються пропорційно кількості тварин або їх ваги.

Методика і порядок відшкодування збитків, завданих тваринами лісомисливських регіонів, дозволить сформулювати механізм забезпечення гармонійного характеру взаємовідносин між мисливським, лісовим і сільським господарством. При цьому, базисний принцип комплексного раціонального використання витратно-дохідних компонент на засадах природних ресурсів мисливських господарств, дозволить врахувати спеціальні заходи, спрямовані на попередження і компенсацію втрат від можливого взаємного негативного впливу з метою стабілізації розвитку мисливської галузі в біосистемі країни.

Необхідно зазначити, що загальні витрати на ведення мисливського господарства загалом в Україні становлять 3.05 млн євро, з них 1.11 млн євро (23.48 євро/га) — це затрати на охорону, відтворення диких тварин та проведення біотехнічних заходів. Надходження від мисливсько-господарської діяльності становили 1.64 млн євро. (понад 32.79 євро з 1 тис. га мисливських угідь). Щорічне збільшення загальних витрат підприємств мисливського господарства в середньому на один лісомисливський регіон України зумовлене зростанням заробітної плати працівників, адже саме ця частка витрат є основною і найвагомішою (понад 60%). Динаміка структури на охорону, відтворення, обліку диких тварин та впорядкування мисливських угідь в середньому на один лісомисливський регіон України представлено на рис. 1.

Найбільшу частку у загальній структурі становлять витрати на біотехнічні заходи та боротьбу з браконьєрством (понад 61% та 34% відповідно). У 2021 р. частка витрат на упорядкування мисливських угідь зменшилася на 90.2%, через державне недофінансування галузі.

Велична надходжень від ведення мисливського господарства в лісомисливських регіонах

Рис. 1. Структура витрат на охорону, відтворення, облік диких тварин та впорядкування мисливських угідь в середньому на один лісомисливський регіон України, %

Джерело: розраховано авторами за даними [2].

України за 2017—2021 рр. зросла на 48%, проте вона не перевищувала суми витрат. Джерела надходжень переважно формуються завдяки реалізації ліцензій, відстрільних карток, м'яса, трофеїв, а також надання послуг єгерською службою та спонсорської допомоги. За 2017—2021 рр. надходження від державного бюджету на економічний розвиток мисливської галузі в лісомисливських регіонах України (окупність мисливських угідь) склали лише від 30.3 до 35.4% загальних витрат. Це свідчить про низьку окупність мисливської галузі, яка фінансується здебільшого за рахунок власних коштів, які є занадто обмеженими.

Для покращення стабілізаторів розвитку мисливської галузі в біосистемі України потрібно передусім дотримуватися принципів збереження біорізноманіття та продуктивності мисливських угідь. Суб'єкти мисливського господарства, окрім самофінансування, потребують фінансової та правової підтримки від держави на засадах ринкової економіки. Застосувати економічні санкції та штрафів як інструменту боротьби з браконьєрством та нераціональним використанням мисливських ресурсів, а також запровадження єдиної системи для інвентаризації мисливських угідь та обліку добутих звірів має бути адекватними до нормативів видобутку тварин, встановлених у відсотках від осінньої чисельності популяції (табл. 1).

Видачу лімітів і норм добування мисливських тварин має запроваджуватись на види мисливських тварин, фактична чисельність яких досягла та перевищує рівень 60% співвідношення до науково обґрунтованої оптимальної кількості мисливських тварин на території мис-

ливського угіддя (розрахованої на основі щорічного обліку мисливської фауни) та у розмірах, що не перевищують показники про допустимі норми використання (відстрілу, відлову) окремих видів мисливських тварин, залежно від їх виду та природних зон.

Це дозволить забезпечити формування і реалізацію державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки лісомисливських регіонів України.

ВИСНОВКИ

Таким чином, мисливська галузь повинна вносити свій вагомий внесок в економіку держави та формування витратно-доходної політики регіонів країни до сталого природокористування та збереження довкілля. Відповідним пріоритетом державної політики щодо розвитку мисливського господарства має стати удосконалення законодавчої та підзаконної нормативно-правової бази у проведенні полювання, втворення мисливськознавчої науки, створення державної спеціалізованої служби охорони державного мисливського фонду та контролю за його використанням, а також створення спеціалізованого Українського державного фонду розвитку та підтримки мисливського господарства за рахунок відрахувань виробників мисливського озброєння та торговельних організацій, які реалізують таке озброєння, у прямій залежності від обсягів його реалізації. Все це сприятиме підвищенню зайнятості у мисливській галузі.

Література:

1. Achard F., Eva H.D., Stibig H.-J., Mayaux P., Gallego J., Richards T., Malingreau J.-P. Determination of Deforestation Rates of the World's Humid Tropical Forests. *Science*. 2002. № 299 (5583). P. 999—1002.
2. Сільське, лісове та рибне господарство за 2017—2021 рр. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
3. Березіна Н.Ю. Правове регулювання відносин у сфері використання мисливських угідь: окремі аспекти та особливості суб'єктного складу. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 8. С. 89—93.
4. Бондаренко В. Д., Дейнека А. М., Бурмас В. Р., Хоєцький П. Б., Ходзінський В. П. Мисливське господарство України. Львів: Споллом. 2005. 258 с.
5. Bray D.B., Ellis E.A., Armijo-Canto N., Beck C.T. The institutional drivers of sustainable landscapes: A case study of the 'Mayan Zone' in

Таблиця 1. Допустимі норми використання (відстрілу, відлову) окремих видів мисливських тварин в лісомисливських регіонах України

Вид мисливської фауни	Природна зона	Відношення фактичної чисельності до оптимальної, %	Допустимий відсоток добування, %
Лось, олень благородний, олень плямистий, козуля, лань, муфлон	Для всіх зон	від 60 до 80	5
		від 80 до 100	10
		> 100	вся чисельність, що перевищує оптимальну
Кабан	Поліська, Лісостепова, Карпати, Степова	від 60 до 80	10
		від 80 до 100	20
		> 100	вся чисельність, що перевищує оптимальну
Засць сірий	Для всіх зон	від 60 до 80	5
		від 80 до 100	10
		> 100	вся чисельність, що перевищує оптимальну
Куріпка сіра	Для всіх зон	від 60 до 80	5
		від 80 до 100	10
		> 100	вся чисельність, що перевищує оптимальну
Фазан	Степова	від 60 до 80	10
		від 80 до 100	15
		> 100	вся чисельність, що перевищує оптимальну

Джерело: побудовано авторами за даними [2; 11].

Quintana Roo, Mexico. *Land Use Policy*. 2004. № 21. P. 333—346.

6. Chowdhury R.R. Landscape change in the Calakmul Biosphere Reserve, Mexico: Modeling the driving forces of smallholder deforestation in land parcels. *Applied Geography*. 2006. № 26. P. 129—152.

7. Ewers R.M., Rodrigues A.S.L. Estimates of reserve effectiveness are confounded by leakage. *Trends in Ecology and Evolution*. 2008. № 23 (3). P. 13-6.

8. Фурдичко О.І. Лісова галузь України в контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти. Київ: Основа. 2009. 374 с.

9. Hayes T.M. Parks, People, and Forest Protection: An Institutional Assessment of the Effectiveness of Protected Areas. *World Development*. 2006. № 34 (12). P. 2064—2065.

10. Хвесик М. А., Шубалий О. М., Василик Н. М. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: механізми стимулювання, інституційне та інноваційно-інвестиційне забезпечення. Київ: ТОВ ДКС. 2011. 274 с.

11. Мироненко М.О., Шеремет І.М., Проців О.Р., Башта А.-Т., Делеган І.В., Вовченко В.Ю., Станкевич-Волосянчук О.І., Бурмас В.Р., Новіков Р.І., Карабчук, Д.Ю. Проект моделі

реформування та розвитку мисливського господарства України. 2015. URL: <http://www.fleg.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/Projekt-modeli-reformuvannya-i-rozvytku-myslyvskogo-gospodarstva-Ukrayiny.pdf>

12. Олійничук О.І. Особливості лісогосподарського виробництва та підвищення його ефективності. Актуальні проблеми економічного розвитку регіону. 2009. № 5 (2). С. 148—154.

13. Олійничук О.І. Методика обліку витрат на виготовлення продукції лісової промисловості та її поліпшення. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. № 20 (1). С. 231—238.

14. Проців О.Р. Плата за користування мисливськими угіддями чи податок на корупцію? Мисливство та рибальство. 2015. № 10 (168). С. 1—20.

15. Шкуратов О.І. Оцінка конкурентного потенціалу лісогосподарських підприємств. Науковий вісник НЛТУ України/ 2013. № 23 (3). С. 309—314.

16. Yavorska T.I., Lysenko V.V., Sobolevska O.O., Apostolov V.I., Ahieieva I.V. Formation of cost-resource determinants and stabilizers of the development of hunting in Ukraine. Review of Economics and Finance, 2022, № 20 (1), P. 306—319.

References:

1. Achard, F. Eva, H.D. Stibig, H-J. Mayaux, P. Gallego, J. Richards, T. and Ma-lingreau, J-P. (2002), "Determination of Deforestation Rates of the World's Humid Tropical Forests", Science, vol. 299 (5583), pp. 999—1002.

2. State Statistics Service of Ukraine (2022), "Agriculture, forestry and fisheries for 2017—2021", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (Accessed 10 Nov 2022).

3. Berezina, N.Yu. (2017), "Legal regulation of relations in the field of use of hunting grounds: separate aspects and features of the subject composition", *Pid-priemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 8, pp. 89—93.

4. Bondarenko, V.D. Dejneka, A.M. Burmas, V.R. Khoiets'kyj, P.B. and Khod-zin-s'kyj, V.P. (2005), *Myslyvs'ke hospodarstvo Ukrainy* [Hunting economy of Ukraine], Spolom, Lviv, Ukraine.

5. Bray, D.B. Ellis, E.A. Armijo-Canto, N. and Beck, C.T. (2004), "The institutional drivers of sustainable landscapes: A case study of the 'Mayan Zone' in Quinta-na Roo, Mexico", *Land Use Policy*, vol. 21, pp. 333—346.

6. Chowdhury, R.R. (2006), "Landscape change in the Calakmul Biosphere Reserve, Mexico:

Modeling the driving forces of smallholder deforestation in land parcels", *Applied Geography*, vol. 26, pp. 129—152.

7. Ewers, R.M. and Rodrigues, A.S.L. (2008), "Estimates of reserve effectiveness are confounded by leakage", *Trends in Ecology and Evolution*, vol. 23 (3), pp. 13—6.

8. Furdychko, O.I. (2009), *Lisova haluz' Ukrainy v konteksti zbalansovanoho rozvytku: teoretyko-metodolohichni, normatyvno-pravovi ta orhanizatsijni aspekty* [The forestry sector of Ukraine in the context of balanced development: theoretical and methodological, regulatory and organizational aspects], Osnova, Kyiv, Ukraine.

9. Hayes, T.M. (2006), "Parks, People, and Forest Protection: An Institutional Assessment of the Effectiveness of Protected Areas", *World Development*, vol. 34 (12), pp. 2064—2065.

10. Khvesyuk, M.A. Shubalyj, O.M. and Vasylyk, N.M. (2011), *Kompleksne vykorystannia lisoresursnoho potentsialu: mekhanizmy stymulivannia, instytutsijne ta in-novatsijno-investytsijne zabezpechennia* [Integrated use of forest resource potential: incentive mechanisms, institutional and innovation-investment support], TOVDKS, Kyiv, Ukraine.

11. Myronenko, M.O. Sheremet, I.M. Protsiv, O.R. Bashta, A.-T. Delehan, I.V. Vovchenko, V.Yu. Stankevych-Volosianchuk, O.I. Burmas, V.R. Novikov, R.I. and Karabchuk, D.Yu. (2015), "Draft model of the reform and development of the hunting industry of Ukraine", available at: <http://www.fleg.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/Projekt-modeli-reformuvannya-i-rozvytku-myslyvskogo-gospodarstva-Ukrayiny.pdf> (Accessed 10 Nov 2022).

12. Olijnychuk, O.I. (2009), "Peculiarities of forestry production and increasing its efficiency", *Aktual'ni problemy ekonomichnoho rozvytku rehionu*, vol. 5 (2), pp. 148—154.

13. Olijnychuk, O.I. (2010), "Methodology of cost accounting for production of forest industry products and its improvement", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 20 (1), pp. 231—238.

14. Protsiv, O.R. (2015), "A fee for the use of hunting grounds or a tax on corruption?", *Myslyvstvo ta rybal'stvo*, vol. 10 (168), pp. 1—20.

15. Shkuratov, O.I. (2013), "Assessment of the competitive potential of forestry enterprises", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 23 (3), pp. 309—314.

16. Yavorska, T.I. Lysenko, V.V. Sobolevska, O.O. Apostolov, V.I. and Ahieieva, I.V. (2022), "Formation of cost-resource determinants and stabilizers of the development of hunting in Ukraine", *Review of Economics and Finance*, vol. 20 (1), pp. 306—319.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2022 р.